

Аналіз дієвості механізму антикризового управління в Закарпатській області

Мікловда В.П.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;
Член-кореспондент НАН України

У статті проведено аналіз дієвості механізму антикризового управління соціально-економічним розвитком Закарпатської області. За результатами статистичного моніторингу соціально-економічних показників здійснено виокремлення та систематизацію складових економічної кризи регіону. Здійснено порівняльний аналіз окремих показників з запропонованими характеристичними значеннями. Зроблено висновок про необхідність застосування інструментів превентивного та стабілізаційного антикризового управління розвитку регіону.

Ключові слова: економічна криза, індикатор, превентивне антикризове управління, стабілізаційне антикризове управління.

Микловда В.П. АНАЛИЗ ДЕЙСТВЕННОСТИ МЕХАНИЗМА АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье проведен анализ действенности механизма антикризисного управления социально-экономическим развитием Закарпатской области. По результатам статистического мониторинга социально-экономических показателей осуществлен выделение и систематизацию составляющих экономического кризиса региона. Осуществлен сравнительный анализ отдельных показателей с предложенными характеристическими значениями. Сделан вывод о необходимости применения инструментов превентивного и стабилизационного антикризисного управления развития региона.

Ключевые слова: экономический кризис, индикатор, превентивное антикризисное управление, стабилизационная антикризисное управление.

Miklovda V.P. ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF THE MECHANISM OF CRISIS MANAGEMENT IN THE TRANSCARPATHIAN REGION

It has been carried in the the article analyzes the effectiveness of the mechanism of anti-crisis management of socio-economic development of the Transcarpathian region. As a result of statistical monitoring of socio-economic indicators, the isolation and systematization of the components of the economic crisis of the region have been made It has been made in the comparative analysis of individual indicators with proposed characteristic values. It has been made in the conclusion on the need for the use of preventive and stabilization crisis management tools in the region.

Keywords: economic crisis, indicator, preventive anti-crisis management, stabilization anti-crisis management.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Забезпечення стабільного економічного розвитку та добробуту населення Закарпатської області багато в чому визначається ефективністю дій щодо антикризового управління.

Протягом останніх років питання ефективності та результативності механізму антикризового управління на регіональному рівні набуває першочергового значення. Більшість економістів, у процесі дослідження тенденцій та перспектив розвитку регіонів України, погоджуються з думкою, що розробити уніфіковані, однаково ефективні інструменти антикризового управління, які були б вагомими та дієвими для всіх регіонів України практично неможливо. Дії держави щодо розробки механізму антикризового управління пови-

нні враховувати специфіку розвитку кожного з регіонів, його економічний та фінансовий потенціал, рівень інтеграційних процесів як на національному, так і міжнародному рівнях.

Проблеми розвитку переважної більшості регіонів України, деформація структури економіки, висока залежність від імпорту енергоресурсів, слабка конкурентоспроможність несилових секторів економіки, нерозвиненість ряду ринкових інститутів, включаючи фінансові, а також великі диспропорції в регіональному розвитку обґрунтовують необхідність більш ґрунтовного дослідження питання дієвості та результативності механізму антикризового управління на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у вивчення проблеми причин та наслідків розвитку кризових про-

цесів як на регіональному, так і національному рівнях здійснили результати досліджень таких відомих українських і зарубіжних учених, як А. Гальчинського, В. Геєця, А. Грязьової, Дж. Кейнса, М. Кондратьєва тощо. Протягом останніх років питання антикризового управління досліджують такі відомі зарубіжні та українські вчені як О. Власюк, Л. Лігоненко, І. Лукінов, В. Мединський, І. Михасюк, П. Пашута, А. Пересада, А. Пушкар, Л. Федулова та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною метою статті є визначення дієвості антикризового механізму в Закарпатській області шляхом моніторингу індикаторів соціально-економічного розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Змістовними функціональними ознаками поняття економічної кризи є сукупність загроз та несприятливих умов соціально-економічного розвитку регіону. Форми прояву кризи це дисбаланс у розвитку регіону, інфляційні процеси, зменшення інвестиційної привабливості регіону, підвищення цін на товари та послуги для населення, високий рівень безробіття, нестабільний розвиток соціально-економічної системи, незадоволення інтересів виробників продукції, структурна розбалансованість економічної системи та змінність її параметрів, нестабільність фінансово-економічних процесів.

Аналіз дієвості механізму антикризового управління проводиться шляхом моніторингу індикаторів соціально-економічного розвитку регіону, з метою визначення рівня кризових процесів. Коло обраних індикаторів економічної кризи регіону повинно комплексно відбивати зазначені характеристики соціально-економічного розвитку та його середовища.

Індикатори та їх порогові значення формуються за допомогою таких принципів [1]:

- системності, за яким зміна значення кожного складника економічної кризи або індикатора впливає на зміну інтегральної оцінки рівня економічної кризи загалом;
- комплексності, тобто охоплення всіх істотних складників і індикаторів кризи, де кожний індикатор характеризує вплив чинника або їхньої групи на стан системи;
- ієрархічності, тобто ранжування індикаторів за значенням – від загальних до часткових (першу групу складають зведені індикатори, які забезпечують повну інтегральну характеристику економічної кризи регіону, другу складають індикатори, які доповнюють

загальні, виходячи із впливу на стан системи);

- адекватності, якій забезпечує формування мінімального набору індикаторів досліджуваного об'єкту, що адекватно відображають реальний стан об'єкта;

- однозначності, тобто можливості трактування первинних показників як стимуляторів або дестимуляторів економічного розвитку;

- безперервності, що припускає коригування тих чи інших індикаторів системи або введення до неї додаткових індикаторів за умови надходження нових даних або розроблення нових методів розрахунку нових важливіших індикаторів, які до цього не публікувались органами державної статистики;

- доступності, що означає застосування лише тих індикаторів, розрахунок яких може забезпечувати наявні (у діючих формах обліку й статистичної звітності) дані, що характеризуються достатнім ступенем вірогідності.

До складових економічної кризи відносять економічну, фінансову, інвестиційно-інноваційну, зовнішньоекономічну, соціальну, енергетичну, демографічну. Кожна з перелічених складових включає сукупність індикаторів (показників), які характеризують стан розвитку економічної кризи та характеризують рівень її прояву.

Для кожного індикатора структурних складових стану економічної кризи розроблені характеристичні значення, які визначають рівень економічної кризи (табл. 1).

Аналіз соціально-економічного розвитку Закарпатської області показав наступне (табл. 2):

- економічна складова та її індикатори знаходяться на критичному рівні. Рівень безробіття становить вище нормативного значення та складає 9,2 % у 2014-2015 рр. Індикатор рівень «тонізації» економіки як і попередній показник знаходиться у межах критичного рівня економічної кризи;

- демографічна складова характеризує оптимальне значення коефіцієнта природного приросту та навпаки критичне значення у індикатора демографічне навантаження непрацездатного населення на працездатне;

- зовнішньоекономічна складова характеризує критичне значення відкритості економіки та змінні характеристики коефіцієнта покриття експортом імпорту (2013 р. – критичний рівень, 2014-2015 рр. – оптимальне значення індикатора);

- соціальна складова виражена індикаторами частка населення із середньодушо-

Таблиця 1

Характеристика значень індикаторів економічної кризи [2]

Параметри	Характеристика
U_0	значення індикатора, яке характеризується як мінімальний або абсолютно небезпечний рівень
$U_{\text{крит}}$	значення індикатора, яке характеризується як критичний рівень
$U_{\text{небезп}}$	значення індикатора, яке характеризується як небезпечний рівень
$U_{\text{нездв}}$	значення індикатора, яке характеризується як незадовільний рівень
$U_{\text{здв}}$	значення індикатора, яке характеризується як задовільний рівень
$U_{\text{опт}}$	значення індикатора, яке характеризується як оптимальний рівень

Таблиця 2

Індикатори соціально-економічного розвитку Закарпатської області, 2013-2015 рр. [3]

№ п/п	Найменування індикатора, одиниця виміру	Рік			Нормативне значення індикатора	Характеристичне значення індикатора
		2013	2014	2015		
Економічна складова						
1.	Рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків	7,8	9,2	9,2	5-9	X _R крит
2.	Рівень "тінізації" економіки, відсотків ВРП	32	33	30	13-30	X _R крит
Демографічна складова						
3.	Коефіцієнт природного приросту, на 1 тис. осіб наявного населення	3,7	3,6	1,2	-2-1,5	X _L опт
4.	Демографічне навантаження непрацездатного населення на працездатне, відсотків	61,6	62,1	63,1	35-55	X _R крит
Зовнішньоекономічна складова						
5.	Відкритість економіки, відсотків	125,6	153,6	158,9	75-100	X _R крит
6.	Коефіцієнт покриття експортом імпорту, разів	0,63	0,79	1,08	0,85-1,7	X _L крит- X _L опт
Соціальна складова						
7.	Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму, відсотків	9,8	6,2	6	18-30	X _R опт
8.	Відношення середньомісячної номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, разів	2,5	2,7	3,7	1,5-3	X _L опт
Фінансова складова						
9.	Відношення дефіциту/профіциту бюджету Закарпатської області до ВРП, відсотків	1,1	0,7	-0,2	-6-10	X _R небезп
Інвестиційно-інноваційна складова						
10.	Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВРП, відсотків	16,3	16,5	23,5	4-7	X _L опт
Енергетична складова						
11.	Енергоємність ВРП, кг умовного палива/гривень	0,31	0,22	0,18	0,7-0,25	X _L опт

вими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму та відношення середньомісячної номінальної

заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу засвідчує оптимальні значення індикаторів у Закарпатській області;

– фінансова складова характеризує небезпечне значення індикатора відношення дефіциту/профіциту бюджету Закарпатської області до ВРП;

– інвестиційно-інноваційна складова характеризує критичний стан відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВРП;

– енергетична складова засвідчує про поступове зниження енергоємності ВРП у Закарпатській області та становить оптимальне значення.

За результатами аналізу показників соціально-економічного розвитку Закарпатської

області та визначених характеристичних значень доцільним є визначення найбільшої кількості складових економічної кризи які відносяться до відповідного рівня кризи (табл. 3).

Характеристичні значення індикаторів вказують на приналежність кожної складової до відповідного рівня. З таблиці 3 видно, що економічна, демографічна, зовнішньоекономічна складові знаходяться у критичному рівні. Отже, антикризове управління повинно бути спрямоване на покращення індикаторів саме у згаданих складових.

Наслідки економічної кризи у Закарпатській області (рис. 1): оновлення розвитку

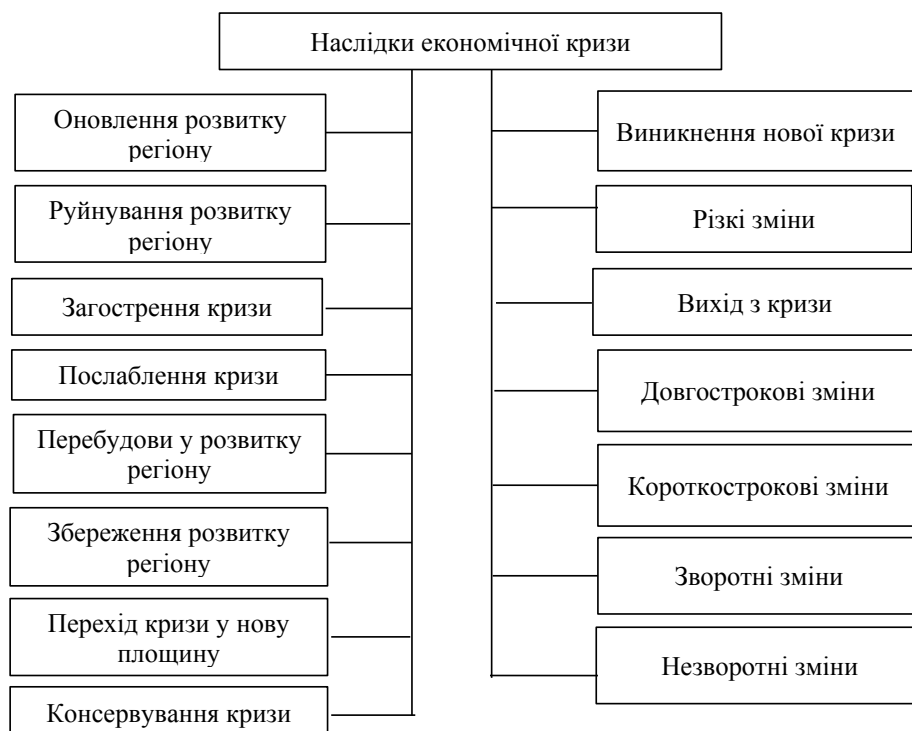

Рис. 1. Наслідки кризи на соціально-економічний розвиток регіону

Джерело: складено автором

Таблиця 3

Характеристика значень індикаторів економічної кризи Закарпатської області

Параметри	Характеристика	Складові економічної кризи
X _L крит, X _R крит	значення індикатора, яке характеризується як критичний рівень	економічна, демографічна, зовнішньоекономічна
X _L небезп, X _R небезп	значення індикатора, яке характеризується як небезпечний рівень	фінансова
X _R нездв, X _L нездв	значення індикатора, яке характеризується як незадовільний рівень	-
X _L здв	значення індикатора, яке характеризується як задовільний рівень	-
X _R опт, X _L опт	значення індикатора, яке характеризується як оптимальний рівень	енергетична, демографічна, зовнішньоекономічна, соціальна, інвестиційно-інноваційна

Джерело: складено автором

регіону, руйнування розвитку, загострення кризи, послаблення кризи, вихід з кризи тощо. Вони виникли у зв'язку з відсутністю ефективної програми запобігання фінансовим кризам; критичним станом основних фондів у провідних галузях економіки; низькою конкурентоспроможністю продукції; структурними деформаціями різного типу; критичною залежністю економіки від зовнішніх ринків; нераціональною структурою експорту; небезпечною експансією іноземного капіталу у стратегічних галузях; неефективністю використання паливно-енергетичних ресурсів; «тонізацією» економіки.

За результатами вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду можна виділити два основних наукових напрями антикризового управління: превентивне та стабілізаційне (рис. 2).

Превентивне антикризове управління спрямоване на уникнення кризової ситуації у регіоні: діагностика втрати платоспроможності суб'єктів господарювання, розробка механізмів профілактики кризи.

Стабілізаційне антикризове управління спрямоване на стабілізацію соціально-економічного розвитку у регіоні: діагностика ознак неплатоспроможності суб'єктів господарювання, розробка механізмів усунення наслідків кризи.

Висновки з цього дослідження. Сучасний соціально-економічний розвиток регіонів України та посилення глобалізаційних впливів ставлять нові вимоги й завдання перед антикризовим управлінням. Воно повинно бути спрямоване на зростання економічного розвитку та рівня життя населення в районах області; активізацію інвестиційної діяльності, сприяння ефективному використанню бюджетних коштів і місцевих ресурсів, зміцнення конкурентоспроможності регіональної економіки через формування нової територіально-галузевої структури господарства; узгодження пріоритетів економічного розвитку регіону із відповідними загальнодержавними пріоритетами, сприяння міжрегіональній інтеграції та співробітництву, вирішенню міжрегіональних проблем.

Рис. 2. Стабілізаційне та превентивне антикризове управління в регіоні

Джерело: складено на основі [4]

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харазішвілі Ю.М., Дронь Є.В. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп. К.: НІСД, 2014. 117 с.
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
3. Головне управління статистики у Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/>
4. Дробишева О.О. Теоретичні підходи до розвитку антикризового управління промисловим підприємством [Текст]. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць / ПДТУ. Маріуполь, 2010. Т. 2. С. 174-179.
5. Modeling of strategic control system in the context of sustainable development of enterprise / Marianna Stehnei, Inna Irtysheva, Ksenya Khaustova, Yevheniia Boiko // Problems and Perspectives in Management – LLC “Consulting Publishing Company “Business Perspectives”, 2017, № 3/15, p. 212-223

REFERENCES:

1. Kharazishvili Yu.M., Dron' E.V. (2014). Prognozuvannya indikatoriv, porogovikh znachen' ta rivnya ekonomichnoi bezpeki Ukraini u seredn'ostrokoviy perspektivi. NISD pp.117.
2. Metodichni rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoi bezpeki Ukraini (2013). URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
3. Golovne upravlinnya statistiki u Zakarpats'kiy oblasti. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/>
4. Drobisheva O.O. (2010) Teoretichni pidkhodi do rozvitku antikrizovogo upravlinnya promislovim pidpriemstvom Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property, vol. T. 2. pp. 174-179.
5. Modeling of strategic control system in the context of sustainable development of enterprise / Marianna Stehnei, Inna Irtysheva, Ksenya Khaustova, Yevheniia Boiko // Problems and Perspectives in Management – LLC “Consulting Publishing Company “Business Perspectives”, 2017, № 3/15, p. 212-223.